թեան ժողովոյն անդամներն են 1. Աստուածատուր Վոլգեան քաղաքային բժիշկ, հազարապետ ի Հանգստեան. (նախագահ եւ վարիչ)։ 2. Էմմանուէլ Ենդոյֆիեան՝ դատաստանական բժիշկ (քարտուղար) 3. Ղուկաս Աւետիքեան՝ աւագերէց եւ ժողովրդապետ։ 4. Փրանկիսկոս Զօքարեաշեան՝ ինայողութեան դրամասեղանոյն արկղպետը։ 5. Գրիգոր Թէօրէօգեան, քաղաքային անտես։ 6. Վիկտոր Խաչատուրեան, եկեղեցական, խնայողութեան դրամասեղանոյն վարիչը։ 7. Գրիգոր Կովմիգեան, եկեղեցական։ 8. Յովհաննէս Մարգովիչեան, փաստաբան, Եղիսաբեթուպոլսոյ արուեստագիտական դրամասեղանոյն առաջին վերատեսուչը։ 9. Գէորգ Սէնգովիչեան, կալուածատէր (արկղակալ) 10. Լուդովիկոս Սէնգովիչեան, դրամատէր։ 11. Անտոն Վիգոլեան, երկրատէր։ 12. Խաչիկ Փօրգեան, դրամատէր։

Գուցէ աւելորդ չըլլար, ընթերցողաց առջեւ դնել Գամբլէրեան կանոնագրութիւններուն հայերէն թարգմանութիւնը։

(Շարունակելի։) ՅՈՎՀ. ԱՍՏՈՒՈՅ

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՕՐԱԲԿԻՐԻ ԳՈՒՇԱԲԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Հայնական Ուսումնասիրութիւն։

(Շարունակութիւն։)

§ III. Բաղաձայնները։

91. Վերը՝ արտասանութեան §ին մէջ բացատրուեցաւ (թիւք 20—41) բարբառոյ բաղաձայններու դասաւորութիւնն եւ հնչումը. այժմ տեսնենք թէ անոնք ի՞նչ փոփոխութիւններու կ'ենթարկուին։

Սկսինք արտասանութեան գործիքին ամենախորերէն եկող ձայներէն՝ կոկորդայիններէն, եւ յետոյ յաջորդաբար, միշտ դէպի դուրս գալով՝ շարունակինք քմայիններով, լեզուատամնականներով, ատամնականներով եւ վերջացընենք շրթնականներով։

1. Կոկորդայինք։

92. Ինչպէս յիշեցինք (թիւ 21) կոկորդային բաղաձայններն են՝

է, յ, ղ, ի, հ, ղ։

Կարգաւ տեսնենք ուրեմն ասոնց փոփոխութիւնները։

ա) գ բաղաձայնը։

93. Կոկորդային նուրբ բաղաձայն էը թէ՝ էի թէ իբր միջին կոկորդային-պայթուցիկ՝ կի եւ թէ թաւ ի դեր կը կատարէ. այսպէս՝

է = կ. մանկաղ, մանգաղ, գանկրուկ, կանգրուկ. հանկոց, հանգոյց. լընեալ, լոգնալ, լոգանալ, գանկատ, գանգատ, եւն.

Դիտելու է թէ բոլոր այս օրինակներուն մէջ է կը յաջորդէ ռնգական ն-ին. ուստի առանց բացառութեան՝

Ասն անդամ որ Զ կոկորդային նոյնէ է՝ ելոյն էը յաջորդի Ն ռնգականին, իբ է-ին կոկորդային միջին պայթուցիկ կի։

է = ։. ձաւ, ձագ, արտասանել ձաk, աներձաւ, աներձագ. ձիւ, ձիգ, ճիւ, ճիգ կամ ճիկ. սուրել, զուգել. կօթա՞, կօթ՝թա՞, կօքթա՞, կ'օգտէ, բաւական է եւն. ուրեմն.

Ասն անդամ որ Զ էշյաջորդի յոյնոյի մը ջի իբ է-ին ե- կամ իբր ջ կ'արտասանուի։

է = ։. ուրիշ ամէն պարագայի մէջ է կ'արտասանուի կամ կը մնայ է օր. էերէլտալ, սէրուդէտալ, դրգալուկ, էմբոկ, էմբէրի, դէպալ. եւն։

94. Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերու մէջ է կամ ի եւ կամ ղի կը փոխուի.

ի. ղայմակամ թք. գայմագամ, գաւառապետ. տայաի թք. տայեագ, ծեծ, ընպալ թք. իգպալ, բաղդ. ախմախ թք. ագմագ, տխմար. եւն.

ղ. ղավուրմա թք. գավուրմա, կաթսայի մէջ տապակած միս. ղայմակամ թք. գայմագամ. ղութի թք. գութու, տուփ. ղ՞ըղ, թք. գալպ, կեղծ. ղանտրմիշ էնել թք. գանտրմագ, համոզել. ղնտրա թք. գունտուրա, կոշիկ. ղապուլ թք. գապուլ ընդունելի, յանձնառու. եւն։ Նկատենք սակայն որ այս ձեւերը յատուկ են կոշտ թուրքերէնի (Ղոդա Ինդ՞ոֆ՞) այսինքն բուն ընդ՞ուրերէնի ձայնաբանութեան։

բ) կ բաղաձայնը։

95. Կոկորդային միջին պայթուցիկ կ տառը կը փոխուի թէ է նուրբին եւ թէ ի թաւին.

կ = է. հետեւեալ բառերուն մէջ՝

էանկառ կանկառ. էանկրուկ կանգրուկ։

կ = ի. հետագայ օրինակներուն մէջ՝

ասղնտի, խատուտ, կրծի, կրծի, կոշի, մալ, ոոր կոյր, հաւոր (կայ նաեւ հաւկոր).

կ = կ. կարաս, կալաձել, կանտրմա, եւն բառի սկիզբը.

digitised by A.R.A.R.@

բարկենտանք, հավկիթ, տապկել, պառկիլ, եւն. բառի մէջը.

բարակ, տապակ, փոսիկ, քաշկաղ, կրակ, եւն. բառի վերջը.

Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերու մէջ ալ է անփոփոխ կը մնայ. օր. կաՀուան թք. կզակ. կէնիշ թք. կէօնիշ, լայն, ընդարձ. ազատ. կոլ թք. կէօլ, լճակ. լիճ. կոլիկ թք. կէօլ (հայ. ՀՀ մասնկով) քիկ, փոքր լճակ, երբ վազող ջուրը մի փոքր խոր տեղ հաւաքուի. եւն։

Ուրեմն կը տեսնուի թէ որոշ կանոն մը չկայ իմանալու թէ երբ է կը փոխուի էի կամ ի եւ երբ անփոփոխ կը մնայ։

96. Վերջապէս՝ պղտիկ, պզտիկ, դիտեղ մէկտեղ, դիմէկ մէկմէկ, մի մի, դիմ մը մէկ մը, անգամ մը, բառերուն մէջ է կը փոխուի յի։ Այս բառերուն մէջ է քմային տառի վերածուելով ինկեր է կամ յի է փոխուեր։

գ) ը բաղաձայնը:

97. Կոկորդային այս թաւ բաղաձայնը, ինչպէս տեսանք, բացի իւր պաշտօնէն կը կատարէ նաեւ էի եւ ի դերը. ուստի աւելորդ կը համարինք անոր վրայ, աւելի երկար խօսիլ (տես 93 եւ 95 թիւերը)։

98. Ը չկարող հանդուրժել, իւր քով, ատամնական ներկայութիւնը՝ էի կը փոխուի. օր.

ախտեղ տաքդեղ. ախթար թք. աքթէր նպարավաճառ. սախիլ թք. սաքատ, վերաւորել թեթեւ կերպով. բայց գոնէ գոնէ, փոնգտալ՝ բացատութիւն կը կազմէ, թէպէտ այստեղ է նախկին ը մը կը ներկայացնէ։

Նոյնպէս է ատամնական պ քով՝ եւ բառի վերջը կը փոխուի է՛ի կամ է՛ի. օր ոտ՛ ոտք, գետ՛ պէտք, գոյ՛ կամ գո՛ պարտք։

Բառի սկիզբը՝ միայն մէկ օրինակի՝ էշէկ = քեզ, քեզի, մէջ է կը փոխուի էի. այս փոփոխման պատճառը շ ձայնը լինելու է։

Բացի այս նկատողութենէն է կրնայ գտնուիլ ամէն դիրքի մէջ. թէ բառի սկիզբը, ինչպէս՝ էոբ, էհանալ, էոմ (լուսնոտութեան մէկ տեսակը), էոցախ, եւն (տես Բառագրութիւն՝ է տառը), թէ մէջը, ինչպէս՝ պոէնալ, էրէրել, էբուշտալ, եւն եւ թէ բառի վերջը, ինչպէս՝ ցբէնէ, ներվէրոսէ, կնոսէ, եւն։

Բառավերջեան է ձայնի զօրութիւնն այնքան մեծ է որ շատ անգամ, ինչպէս տեսանք, կն ալ է ի կը փոխուի, ինչպէս՝ ասկոէ, կօշկէ, մուշէ, եւն (տես թիւ 95)։

99. Ուրեմն է, ի, ի վրայ ըրած մեր տեսութենէն կը հետեւի այս ընդհանուր օրէնքը թէ Արաբկիրի բարբառին մէջ կոկորդային մի-ջին եւ նուրբ պայթուցիկները՝ է եւ է տեղի տալու վրայ են թաւ էին, որ բացարձակապէս տիրելու շաւղին մէջ լինել կը թուի։

դ) Խ բաղաձայնը:

100. Կոկորդային Ի բաղաձայնը թէ բառի սկիզբը, թէ մէջը եւ թէ վերջը անփոփոխ կը մնայ. ինչպէս՝

Բոլոր սիլէրը՝ խոլ, խեվ, խոյլ, խլի, եւն։

Բոլոր մէջը՝ իշխալ, մախոր, շիրոց, գոխել, գոխոլ, եւն։

Բոլոր վերջը՝ ալոխ, անոխ, գնխէ, գլոխ, ինոխ, ինոյխ, ինոխ, եւն (տես բառագրութիւն. Ի)։

ե) Հ բաղաձայնը:

101. Միավանկ բառերու մէջ հի արտասանութիւնը՝ իւր հագագային ձայն, շատ որոշ է. օր. հոց, հոթ, հա՛, եւն։

Նոյնպէս բառերու սկիզբը անփոփոխ կը մնայ. օր.

հանէլի, համբ, դաս, հանիլ, հանել, համբոյնամ, հիվանդ, հըմա, եւն (տես բառագրութիւն՝ Հ)։

102. Շրթնական պի առաջ Հ կ'անհետանայ կամ թուլանալով յի կը փոխուի. օր.

պոտ, պահք. պոյ մը պահ մը. պոյել պահել. պոյվերոտ պահուրտուք. յոմպոք, համբաւ։

Նոյնպէս կ'երեւայ թէ Հ չի կրնար հանդուրժել ատամնականներու ներկայութիւնը եւ կը փոխուի կոկորդային Ի-ի. օր. մախոտն մահտուն. մախոեկ (հասարակ ձեւէն) մահտեսի արաբերէն ֆոպս (սուրբ), Մոֆոպոեկ (ֆոպս՝ Սուրբ երկիր՝ գնացող)։

103. Բառերու վերջը Հ կ'իյնայ կամ կ'անհետանայ. օր. յիդնալխոտ, ալխոտ, ինանպ՝ թք. թէնպիհ, յանձնարարել։ Ներհ, ներ բառին վրայ Հ մը կ'աւելնայ։

Արաբկիրի բարբառին մէջ Հ ունեցող մնացած բառերն ին՝ ըհընա, ըհընոտ ահաւասիկ, շէհէտ, շէհէտուք. կնքահար. ծանին։

Հոս, հոտ, հոն եւ հոտ (բուրումն) բառերը բարբառիս մէջ երբեմն ֆէս, ֆոտ, ֆան ալ կը լինին։

digitised by A.R.A.R.@

գ) ղ բաղաձայնը:

104. Բան մը չունինք ղ բաղաձայնին վրայ ըսելու։ Ամէն տեղ եւ ամէն դիրքի մէջ իւր արտասանութիւնը անխախտ կը պահէ։

Միայն շրթնական ֆի առջեւ, հագագային խիստ ղը՝ թուլանալով հագագային խ կը փոխուի հետեւեալ բառերուն մէջ՝ սիֆիլ, աղբիւր. սիֆոր, եղբայր. գոլոֆիլ, դողաղբիւր, լոնոֆոր, կաթնեղբայր, հոլոսֆոր, հարսեղբայր, լոնոֆիլ, կաթնաղբիւր։

2. Քմայինք:

105. Ինչպէս վերը յիշելու առիթը ունեցանք (թիւ 21) գաւառաբարբառիս քմային գրերն են.

ղ, ֆ, ղ, շ, ֆ, յ։

Ցեմնենք ուրեմն ասոնց ամէն մէկի կրած փոփոխութիւնները։

ա) ղ բաղաձայնը:

106. Քմային ղ բաղաձայնն երկու գլխաւոր փոփոխութեանց ենթակայ է. նա կը փոխուի ղ եւ ֆ.

ղ = ղ. Երբ ղ էերը թաղնոյն մը սոսկ կը գտնուի ղ կը գտնուի. օր.

ղնալ, իղնալ, գղէ, մղք, գղնոտ. մէջն է. Ղշմիածին, Ղշմիածին, յոսուղնո՞ նստնալ, սառաղքն առնուղ. եւն։

ղ = ֆ. Ամէն անգամ որ ղ կը յաղորդէ ընդոյն նին ֆի կը գտնուի. օր.

խանֆան, խանղան, խանֆնալ, խանղնալ (խանղ), մանֆ, մանղ, ֆիֆրկն, մանղի լեզուով, ղնկոֆ, ղընկանֆ, ականղ, գոպղնոֆ, պատինղան, ղոմանֆ, կամուրղ, ղանֆոր, թանղար, եւն։

բ) ֆ բաղաձայնը:

107. Այս տառը թէ բառի սկիզբը, թէ մէջն եւ թէ վերջն անփոփոխ կը մնայ. օր. ֆար, ֆաթել, ֆանաղ, ֆիֆի, պաֆիկ, պրֆիզ, ֆանֆ, եւն։

Միայն երբ բաղաձայնի եւ մանաւանդ ի գրէն անմիջապէս առաջ կը գտնուի ֆ ի կը փոխուի. օր. կոֆկել, կոճկել, պոֆկոտ, պոճկոտ թէ. պէօճէք+ոտ, տաճիկ՝ բայց գոֆկնալ։

գ) ֆ բաղաձայնը:

108. Երբեմն ֆ էերը թաղնոյն մ'սոսկ կը գտնուի, դէմոյն հոգեոյին ֆի կը փոխուի. այսինքն ղ որ հաւասար է արտասանութեամբ գ առատմնականին եւ ղ քմային մեղմ հագագայինին եւ կամ համառօտակի՝ ղ = գղ, երբ բաղաձայնէ մ'առաջ գտնուի կը կորսնցնէ իւր առատմնական տառ՝ գն եւ կը պահէ միայն ղ քմայինը. օր.

Ղէ աչք, ամնալ, ամաչել, ամնալ, ճաղնալ ճանաչել, ճանղնալ. ճնղվռտել ճիվռտել եւ ճինղվռտել, ճիվռտել, ճիչ արձակել. ի՞նչ կէնէս նը, ի՞նչ կընես, ի՞նչ ես անում, ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ. հէղ բան, հիչ բան. եւն։

Մինչ ընդհակառակն երբ ղ ձայնաւորէ մ'առաջ գտնուի միշտ իւր ձայնը կը պահէ. օր. ինչ ա՞, մինղոք, ինչաք, ղամիչ, ղար, ղաք, եւն։

Թրքերէնէ փոխառեալ բառերուն մէջ ալ միեւնոյնը կը պատահի։

Քիչ բառեր կան բարբառիս մէջ, որոնք ղով սկսին ու անմիջապէս բաղաձայն մ'ունենան. եթէ պատահի ղ բաղաձայնէն կը զատուն աւելորդ ձայնաւորով մը, օր. ղտես վրէ.

դ) շ բաղաձայնը:

109. Այս բաղաձայնը առհասարակ ամէն տեղ իւր ձայնը կը պահէ, թէ բառի սկիզբը, թէ մէջը եւ թէ վերջը. օր.

ղուն, ղ՞ալէ, ղաքաթ, ղուղմա, մանիղակ, աշղկարա թաք. բացայայտ. աղբղ, աղուն, յուղ, անուղ, եւն։

110. Երբոր ղ կը յաջորդէ ա ձայնաւորին ու իրեն կը հետեւի անմիջապէս ուրիշ ձայնաւոր մը, ղի կը փոխուի, այսինքն իրը ղղ կ'արտասանուի. օր.

գաղղ տաշ'ղեղ, գաղղի տաշ'ղիկ, գաղղ տաշ'ղել, գաղղ քաշ'ղել, գաղան գաշ'ղան, խաղղ խաշ'ղել, մաղտ մաշ'ղուք. եւն։ Այս կրկնութեան առաջանալուն պատճառը՝ նախկին բաղաձայներու խմբի մը ներկայութիւնն է եղեր. օր. տաշ'ել, տա-ղղ-ի, քաշ'ել, քա-ղղ-ել, գաշան գա-ղղ-իան. եւն։

Բացառութիւն կը կազմէ մ՞ղի բառը հաւանականաբար՞ի պատճառով։

111. Երբ բառ մը ղով կը սկսի ու իւր երկրորդ վանկին մէջ ղ ի խումբը կամ ֆ ունի, այդ ղ սկզբնատառը ֆ ի կը փոխուի երկրորդ ֆ ի ազդեցութեամբ. օր.

ղարժել, ղա՞րժել, ժարժել, ֆաֆղնել. ղարժ ֆա՞ֆ, երկրաղարժ. ֆֆոռանֆ, ժամ՞ժուանք, ղարժ+ուանք. ֆֆկոռալ, ժամ՞ժկռտալ, ղարժկռտալ, ղարժել, ֆոռռ գալ, ղուր կամ ղուռ գալ, պարել, ման գալ։

ե) ժ բաղաձայնը:

112. ֆ բաղաձայնը ամէն դիրքի մէջ իւր ձայնը կը պահէ. օր. դրֆար, բաֆնել, երբֆ-

digitised by A.R.A.R.@

կլսում, խնալ, խնիկ չհասած թուեր. (Խնիկ չէր։ ժամանակաւոր astme ունենալ.) ֆամվոր, ֆամ, ֆում, եւն։

Սակայն երբ ֆ յաջորդէ ի կը փոխուի հի. օր. պոփէ, պատիմ, պոփնել, պատժել։

զ) յ բաղաձայնը։

113. Այդ բաղաձայնն Արարկիրի գաւառաբարբառիս մէջ անհետանալու վրայ է. միայն մի քանի բառերու սկիզբը նա դեռ գոյութիւն ունի. օր.

յէյուռ, յէնոմ, յէնուռ, յոֆաբ, յեռուէն, յեռոյ, յեռուէն յեռոյ, երեւբ, Յովոբ, Յորնի. եւն։

Եւ արդէն շատ քիչ են բարբառիս մէջ յով սկսող բառերը։ Թէպէտ կան բառեր ուրնք հայերէնի մէջ յով չեն սկսեր թէեւ, բայց գաւառաբարբառիս մէջ աւելորդ յ մը կը ստանան. այսպէս՝ Ա-ով սկսող քառերէն՝ յաղիք, յաուիք, յառատու, յարա, յապ, յաՃապ, յամէն, յամու, յամպար, յանոչվ, յապ, յընկաՃ, յընկողին, յրպա. եւն։

Ե-ով սկսող քառերէն՝ յեա, յեարնք, յերթ, յերաշ, յերիկ, յերկան, յերվան, յեփ։

Ը-ով սկսող քառերէն՝ յընկեր, յընկող.

Ի-ով սկսող քառերէն՝ յինատ, յինքը, յինք, յիրեն, յիշամամ, յիրիկուն, յբյնել, յընծի։

114. Որդէն պէտք եղած տեղը նկատեցինք թէ ինչպէս յ կ'անհետանար այ, ոյ երկբարբառներէն (տես թիւք 72, 73, 74, 75 եւ 81, 82)։

115. Ուրեմն թէ բառի մէջը եւ թէ վերջը յ չկայ բարբառիս մէջ։ Բառամիջեան յերը ուրիշ տառերու տեղը բռնելու համար առաջ եկած են. այսպէս՝

Ն'յել, կարել, կարիլ — յ = պ.

Ոյ'ել, այրել, այրիլ — յ = բ.

Ջբյնել, յընկեալ անկնիլ անկանել, խնալ — յ = ֆ.

Ելյ'ի կամ ելյեմ կարիՃ — յ = պ.

Հբյ'ել կամ հբյրել հբրհբրել — յ = բբ.

Ջբյնել, ծնանիլ, ծնել — յ = ընս եւն։

Բացառութիւն կը կազմեն հայ'ն խաղ, երգ, որուն ծագումը անծանօթ է. (հայ'ն կամ հայ'ն հայ(ե)ոէն. բայց գրեթէ միշտ հայ'ոնը. թրքերէն խօսքերով կը լինի.) հայել, հայլ, վայվերիկ եւ վայլել, որոց մէջ յ մնացեր է այ երկբարբառին անփոփոխութեան ընդհանրութիւն. (տես թիւ 72—75)։

(Շարունակելի.) *Մելիք Ս. Դանիել-Բէկ*

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԸՆԻ ՄԸ ԳԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵՆՆԵՐ ՎՐԱ

Հանդիսիդ 3—4, թուոյն մէջ հրատարակուած գաւառական բառերու յօդուածը շարժուութիւն եղաւ մեր այս քանի մը փոքր գիտողութեանց։

Բառական թուով անձինք գաւառաբարբառներու հետամուտ ըլլալով՝ գաւառական բառեր կը հրատարակեն, որպէս զի հայութեան ընդ քոզով ծածկեալ գանձն ամենուն առջեւ պարզեն, բառագրքերու մթերքն հարստացընեն, հայերէն լեզուն ճոխացընեն եւ արդի լեզուիս թերին ու պակասը լրացընեն, լեցընեն։ Ընտիր եւ գովելի ջանք ու նպատակ։ Գաւառաբարբառի զբաղողներն երեք խմբի կրնանք բաժնել. գաւառացի, ճանապարհորդ եւ հասարակ։ Գաւառացին կը հրատարակէ իւր գաւառին բառերն ըստ իւրում կարողութեանն ու կրթութեանը։ Ճանապարհորդը (եթէ մասնաւոր այս նպատակով իւր ճանապարհորդութիւնը չ'ընէր) կը լսէ բառն եւ անոր իմաստը կամ խօսքին նշանակութենէն կը հասկընայ եւ կամ կը հարցնէ. բայց ոչ մէկով՝ ոչ ալ միւսով կրնայ բառին բուն եւ յատուկ իմաստին թափանցել, եթէ մասնաւորապէս նշանակութիւնը ճիշդ իմանալու հետամուտ չըլլայ. զոր օրինակ Ղ. Բասմաջեանի գաւառական բառերու ժողովածոյքին մէջ՝ որ Հանդիսիդ նախընթաց թուոյն մէջ (էջ 114) հրատարակուեցաւ, կը հանդիպինք «Թեղել» բառին՝ որուն իբր նշանակութիւն կը կարդանք «Ժողվել»։ Թէպէտ Հանդիսի խմբագրութիւնն իմաստը ծանօթութեամբ բաւական ճշդած է, այսու հանդերձ գարձեալ թիւրիմացութիւն կայ։ Որովհետեւ ժողովուրդը՝ «Թեղել» բայն անխտիր ամէն ժողվելու չի գործածեր, այլ կալի մէջ ծեծուած օրանին՝ որուն կալ՞ անունը կու տան, երնելու համար prisme

1 Ժողովուրդ ըսելով հոս կարնեցիները կ'իմանանք. վասն զի վերոյիշեալ գաւառական բառերը՝ ինչպէս խմբագրութեան ծանօթութեան մէջ կը կարդանք, Ղարէնն, Բասենէն եւ Խնուսէն հաւաքած է եւ. մենք ալ միայն Ղարսոյ բառերու գործածութեան վրայ պիտի խօսինք։

2 Ըստ ժողովրդեան՝ ա. կալ այն տեղն է ուր որանները կը ծեծուին, ինչպէս գրաբարի մէջ ալ. Նոյն իմաստն ունի. «Ոչ վիշապք զառհմանս արդանց կրեն, եւ ոչ գրատ գոյ նոցա՝ եթէ զարդիւնս ի կալոյ ուրեք կրիցեն։ Այլ թէ ի կալս ջորիք եւ ուղղք երեւիցին գիւաց կերպարանք են այն, եւ ոչ վիշապաց»։ (Եզեկիէլ ապ. 1826 էջ 103· 6) Բ. կալ կը նշանակէ կալը կալու համար փռուած օրանը. ինչպէս եւ գրաբարի մէջ. «Այրեցէ զկալ կամ զարդ կամ զանդ։ Ամփոփիցէ զկալ քո Ս· Գիրք։ Գալ բառէն ժողովուրդը կը կազմէ. կալ ծեծել, կալ ընել — կասուլ. կալ բանալ — կալուլ համար օրան տարածելը. կալց — ա. այն ժամանակը յորում ամբարաբար կալերը կը ծեծեն. եւ ասկէ առնալ բ. իրր տարադրն մէկ եղանակը։ Ինչպէս գրաբարի մէջ ալ կը գտնենք իրր ամոյ անուն փոխոյ՝ որ այժմ ի գործածութեան է ժողովրդեան քով։ Բայց միտ դնելու է որ ժողովուրդը այնպէս չի գործածեր, ինչպէս կը նշանակեն Յայսմաւուրք եւ Օրացոյցներն, այլ Աստղիկի գործածած ժամանակին կ'ըսէ փոխոյ։ «Իսոյն ամի, որ էր ի 438 թուոյն Նիզակաւոր աստղն կրկին անգամ երեւեցաւ յամսեանն Քաղց, որ օր 15 էր ամսոյն, ի

digitised by A.R.A.R.@